

Utdrag ÖB Lennart Ljungs hemliga dagböcker 1982-83:

21 september 1982: "Statsministern (Fälldin) ringde för att ställa en del frågor kring ubåtsjakten."

"Fälldin ville bli veta om de många rykten som pågått senaste tiden i massmedia om landstigningar på svensk mark, om ubåtsvrak som skulle ligga på botten efter vår bekämpning osv på någon punkt var sanna. Jag kunde förneka att så var fallet".

"Han (Fälldin) sa sig nu förstå att det var nödvändigt att åstadkomma en skärpning och han gick t o m så långt att han sa att man nu var i en situation när han inte var främmande för att man behövde lägga verkningseld direkt mot en inträngande ubåt även om detta skulle medföra mycket stora risker för ubåten".

22 sep 1982: "Under em hade vi också den sk förtroliga orienteringen för vissa chefredaktörer mm om ubåtsincidenterna under sommaren. Det blev mycket snart klart att pressen inte gillade typen förtroliga orienteringar där det blev en blandning av saker som man inte önskade publicerade och förhållanden som utan vidare kunde släppas ut".

5 oktober 1982: "jag har idag på morgonen orienterat försvarsministern (Gustafsson) och statssekreteraren (Hirdman) om situationen. De är helt införstådda med vad vi fn gör, bli att verkningselden nu läggs mycket nära ubåtarna. Minst ett tiotal sjunkbomber har fällts. Vi har också klarat ut med försvarsministern att vi omgående kan få ett regeringsbeslut att kvarhålla en ubåt som kommer i övervattensläge".

01.00 upprättades ett presscenter på Berga.

"Kl 09.15 träffades hos Försvarsministern, Hirdman, jag och försvarsstabschefen (Stefenson) samt kommendörkaptenen Emil Svensson, som kom från örlogsbas ost. Vi orienterade

om läget och vi orienterade om våra åtgärder. Försvarsministern angav sig vara införstådd med att ubåtarna nu måste tvingas upp. — Det överenskoms att Hirdman skulle orientera den tillträdande försvarsministern Börje Andersson. Likaså var vi överens om att regeringen måste ha en hög beredskap att fatta beslut om att kvarhålla en ubåt som eventuellt kommer upp till ytan”.

”Kl 14.40 omedelbart efter riksmötets öppnande, träffades vi i Palmes lokaler i riksdagshuset. Med var då förutom Fälldin, Ullsten, Gustafsson, Hirdman, Petri, Dinkelspiel, Adelson, Palme och Ingvar Carlsson. Orienteringen lämnades av mig och försvarsstabschefen”. — ”Det föreföll mig som det fanns en direkt enighet, även om det inte var konkret uttalat, att ubåten skulle tvingas upp om det var möjligt”. — ” Det blev också klart att det formella regeringsskiftet var på fredag kl 11.00 och att vi därefter alltså hade att i första hand vända oss till Palmes regering.

6 oktober 1982: ”Idag på morgonen kom den västtyske försvarsattachén övlt Bachelin och ville överlämna ett telegram. Det kom från Hamburg och skulle kunna ha varit av intressant värde, men underlaget i telegrammet måste starkt ifrågasättas. Det var emellertid av sådan karaktär att jag anser att jag borde orientera Fälldin om dess existens. Jag träffade Fälldin strax efter kl 09.00 i Rosenbad och orienterade dels om situationen i Hårsfjärden och dels om det ovannämnda telegrammet. Jag meddelade honom också att det ovannämnda telegrammet inte föranledde någon ändring av inriktningen av vår verksamhet. Fälldin instämde i detta och ansåg att jag även borde orientera Palme”.

7 oktober 1982: ”14.10 ringde örlogsbaschefen, amiral Kierkegaard och meddelade att en ubåt hade brutit sig ut genom den norra spärren. Den söktes nu och man hade fällt en sjunkbomb men därefter tappat kontakten mot målet”.

”16.00 så meddelade örlogsbasen att man ansåg att utbrytning med stor sannolikhet ägt rum”.

”Kl 14.30 begärde stabschefen i milo Ö att de befintliga fasta mineringarna skulle få utnyttjas i jakten på ubåten.

Jag har svarat ja på denna framställning trots att det är mycket tveksamt om den ligger inom ramen för IKFN. Jag ringde omedelbart statsminister Fälldin och orienterade om den utbrytning som skulle ha skett samt om mitt beslut att använda också minor om det blir erforderligt. Fälldin svarade "ja, jag förstår Dig, gör så". Jag ringde också Palmes sekreterare för att kunna orientera honom. Han höll just presskonferens och jag dikterade ett kort meddelande till honom som hon skulle lämna fram. Därefter ringde jag Hirdman och orienterade dels om utbrytningen och dels om mitt beslut om mineringarna. Inga invändningar från det hållet".

"Örlogsbaschefen frågade om kustartilleriet kunde dra på ett antal minlinjer också i några andra områden än det södra utloppet. Jag gav mitt medgivande också till detta".

"Kl 16.40 ringde Palme och blev orienterad. Han hade inte några invändningar som han framförde, inte heller, i fråga om mineringarnas utnyttjande".

"Kl 22.00 ringde CFst (Stefenson) som nu var i Stockholm. Nya sjunkbomber hade fällts dock utan resultat. 3 minor var manuellt utlösta i det södra området på ubåtsindikation. Minorna skulle ha utlösats omedelbart bakom en ubåtspassage men sannolikt inte gjort någon verkan, i varje fall så har någon ubåt inte kommit upp till ytan. Efter diskussioner med CFst så gav jag order om att mineringarna t v inte får utlösas mot ubåtsekon. Och att salva inte får avges med sjunkbomber. Dessa bestämmelser avses att tillämpas under natten eftersom många fartyg rör sig inom området och det med tanke på dålig sikt är nödvändigt att gardera säkerheten genom att icke ha dessa utlösningmetoder".

8 oktober 1982: "Kl 08.30 ringde Palme och blev orienterad. Han skulle 09.00 läsa upp sin regeringsförklaring i riksdagen. Kl 08.30 gavs också order ut att salva med sjunkbomber på nytt får användas enligt MB Ö bestämmelser och att mineringar får utnyttjas under dagen och förutsatt att det finns tillfredställande säkerhet på ytan. Begränsningarna som infördes föregående dag hade ju dels haft till avsikt att gynna säkerheten inom

området men också att lite grand trappa ned den höga sjunkbombsfällningsaktiviteten som ägt rum under gårdagens em”.

”Kl 09.00 så ringde Adelson. Han orienterades. Han var intresserad av varför minlinjen hade utlösts bakom ubåten och inte mitt under den. — ”Jag förklarade att syftet fortfarande var att icke sänka men att allvarligt skada ubåten. Han tycktes ha en viss irritation över detta och frågade om jag givit anvisningar i denna riktning.

10 oktober 1982: ”kl 23.30 rapporterade CFst (Stefenson) per telefon att ett polskt ubåtsbärningsfartyg som en tid legat norr om Gotska Sandön på kvällen börjat röra sig mot Finska viken. En radioamatör, kvinna, rysktalande, hade avlyssnat trafik som hon tagit upp på band. I denna trafik skulle bl a ha förekommit frågor av typen får jag gå upp på 8 meters djup mm. I bästa fall skulle detta kunna tyda på att en ubåt på något sätt var på väg att med hjälp av ett ubåtsbärningsfartyg ta sig över Östersjön”.

11 oktober 1982: ”Inledningsvis angav FRA en rapport om att banden inte var intressanta, men återkom lite senare och gav en uppgift att det trots allt kanske kunde ha ett visst intresse. Ytterligare senare på dagen så tog man på nytt tillbaka det senaste påståendet och sa nu att trafiken inte gällde ubåtar. Det är alltså svårt att veta vad FRA egentligen menar”.

Under dagen ägde en ny minsprängning rum i området väster om Mälsten. Den här gången var det på nytt en indikation i minlinjen och en mina utlöstes mitt under det indikerade föremålet. Man fick en grön vattenfläck som under kvällen började att undersökas med dykare och Belos. Det fanns då inga tecken till att en ubåt skulle ha skadats. Förhållandena kring minsprängningarna är förvirrade och jag fruktar att det här kan få långvariga konsekvenser för våra i fredstid utlagda minlinjer och deras funktion och säkerhet. På förslag av Försvarsstabschefen (Stefenson) så har jag t v förbjudit aktivering av mineringar intill dess att förhållandena kring den senaste minsprängningen har kunnat undersökas”.

"På kvällen rapporteras både ett polskt och ett sovjetiskt fartyg utanför territorialvattengränsen. Det sovjetiska fartyget var av samma typ som vi en gång tidigare har antagit skulle ha deltagit i en ubåtsbärgning i Östersjön".

12 oktober 1982: "Nu anser FRA på nytt att banden är ointressanta. Veligheten är betydande!"

"Omkring kl 12.30. Efter indikering att en ubåt passerar mineringen fälls två minor i Danziger Gatt. Inga omedelbara tecken på verkan. Under em inga nya uppgifter angående ev skadad ubåt. Belos nu i Danziger Gatt. Eventuellt plåtar på botten. Visar sig senare sannolikt vara ointressanta".

"KI 21.00 kom CFst (Stefenson) hem till mig efter att ha besökt CM (Chefen Marinen, Bengt Schuback). FOA:s provstation med bottenhydrofoner vid Mälsten anger hundraprocentig ubåtskontakt med avstånd ca 1.000 m. Utanför mineringarna. Vi for båda till MSB. Intet nytt vid framkomsten utöver att helikopterspaning vid Mälsten givit en osäker ubåtsindikation. Örlogsbaschefen drog senare in denna helikopterspaning. Jag återvänder hem omkring 23.00".

"Under kvällen har också vissa fartygsrörelser indikerats på internationellt vatten, men det har inte kunnat visas något samband mellan detta och ubåtsjakten.

13 oktober 1982: "KI 0600 ringde försvarsstabens informationsavdelning. DN har en stort uppslagen artikel i vilken man meddelar att en ubåtsräddningsboj har hittats av marinens personal på Mysingen".

"Ulf Adelson hade sökt mig vid lunchtid men istället fått tag på CFst (Stefenson). Han fick en orientering. Han hade varit spydig gentemot CFst med uttalanden av typen nu har vi släppt ut ubåten och beklaganden att vi inte är tillräckligt hårda. CFst hade reagerat mycket negativt på dessa uttalanden".

14 oktober 1982: "Omkring kl 0100 så ringde CFst (Stefenson). Det var på nytt bottenhydrofonkontakt i

Danziger Gatt. Likaså vissa helikopterindikationer. Dessutom hade minslingen markerat ubåt. Minorna hade inte utlösts eftersom eldtillstånd inte fanns under mörkret. Två sjunkbomber var fällda. Resultatet var oklart. CFst gav sig iväg till MSB. Jag stannade t v hemma i telefonkontakt”.

26 oktober 1982: ”På em noteras igen en indikation om en ubåt i Danziger Gatt. Det var minslingen som indikerade, men fortfarande råder osäkerhet kring vad som skett”.

”I TV:s Magasin i kväll hade försvarsstabschefen (Stefenson) ett lyckat framträdande tillsammans med en av sina döttrar som är aktiv fredskämpe”.

27 oktober 1982: ”Som redan sagts i gårdagens dagbok så är bedömningen att minslingen med stor säkerhet har reagerat på ett riktigt sätt”.

18 november 1982: Angående Grandinrapporten: ”Det mest sensationella tycks vara att (Amiral) Grandin på eget bevåg till Frankrike har överlämnat ett band av hydrofoninspelningar från Danziger Gatt. Den franska analysen förefaller att peka mot inte bara närvaron av en ubåt utan också att denna ubåt skulle vara sovjetisk. Det här är självfallet en utomordentligt både viktig och känslig punkt. Grandins franska kontakter kan naturligtvis ifrågasättas. Det kan också spekuleras i vilka konsekvenser som det får att fransmännen nu skulle känna till ett analysresultat utav detta slag. Det blir också intressant att se hur kommissionen kommer att hantera den här frågan. Jag har överenskommit med kommissionen att den Grandinska gruppen får ha en samlad redogörelse för sina utredningsresultat inför ÖB och kommissionen.

Jag har personligen orienterat försvarsministern om det franska preliminära resultatet”. (Det ledde till att man blev tvungen att peka ut sovjet av inrikespolitiska skäl... min anm)

22 november 1982: Lite drygt en månad efter Palmes tillträdande börjar ÖB att allvarligt oroa sig för försvarets framtid. Socialdemokraternas budget och devalvering

kommer att kraftigt sänka försvarets kapacitet inte minst på ubåtsjakts fronten.

Han skriver: " Jag hade hoppats att få en möjlighet att prata en stund med Palme enskilt. Det lyckades nu inte. Han hade ont om tid och försvann omedelbart efter föredraget utan en möjlighet att kontakta honom. Jag har därför satt mig ned och skrivit ett handbrev till honom om de väntade budgetnedskärningarna på försvarsområdet. I handbrevet har jag framförallt tryckt på de följder som en kraftig beskränkning av försvarsanslaget kan få på myndigheters vilja att dels ta egna initiativ till besparingar. Budet som ÖB fått av regeringen Palme var att innevarande budgetår(1982) skulle -300 miljoner tas och därefter -500 till 600 miljoner varje år framöver. ÖB ansåg förslaget vara helt katastrofalt. Budgetresultatet blev senare något bättre än det första förslaget -200 milj varje år framöver (inklusive devalveringen min anm).

"Palme hade opponerat sig mot att en utlämning av band hade skett på detta vis (ubåtsbandet till Frankrike). Jag kan i princip instämma med Palmes uppfattning och beklagar att inte Grandin tog kontakt med mig innan den här åtgärden vidtogs".

27 november 1982: Försvarsministern Börje Andersson avgår på grund av personliga skäl redan efter en och en halv månad på posten. Han trivs inte i Stockholm säger han till ÖB. Han har gått ned mycket i vikt och saknar familjen hemma i Borlänge. ÖB och han verkar ha ett gott och personligt förhållande. ÖB beklagar detta. Palme hade bett honom att kvarstå åtminstone en månad men han hade avböjt även detta. Anders Thunborg f d FN ambassadör i New York blir ny försvarsminister för om nyåret.

14 december 1982: ÖB redogör för ett möte med statsministern där han går igenom bottenundersökningarna från Hårsfjärden. Man har sett flera kölspår i områden där det tidigare funnits ubåtsindikationer. Utifrån dessa kölspår utgår det larvspår från mindre bandfordon. Analysen säger att den stora ubåten haft med sig de mindre fordonen som kunnat lösgöras från den större och göra turer på botten. Djupet på platserna har varierat mellan 30 och 40 meter. Bl a

har de besökt marinens hydrofonbojar på botten. Spåren leder direkt fram till och sedan rakt från bojarna. Det finns också märken i stenar på botten efter larvbanden. De bottengående fordonen kan också flyta över botten och har sannolikt propeller som visat sig i bottenmärkena. På ett ställe har det hittats ett okänt metallföremål. Inga uppgifter om nationalitet ännu. Materialet förevisades Palme på sjökort och skisser. ÖB anser att detta är det slutliga beviset för undervattensaktivitet i området. ÖB menar att man från NATO:s sida kommer att peka ut Sovjet som den skyldige vilket han meddelar Palme. ÖB säger: " Svensk allmänhet skulle möjligen kunna tro att vi dolde upptäckter som stärkte misstankarna om sovjetisk materiel".

ÖB skriver: " Jag påpekade att det självfallet skulle bli en hel del politiska konsekvenser, framförallt om vi i sammanhang med metallföremålet skulle kunna göra en nationalitetsbestämning". I sammanträdet deltog även statssekreterare Ulf Larsson.

28 december 1982: Redaktör Teander på Nerikes Allehanda hör av sig till ÖB och berättar att en västtysk källa berättat att den svenska och sovjetiska regeringarna gemensamt beslutat att släppa ut en ubåt från Hårsfjärden. Han berättade också att en rysk medborgare under julen besökt en svensk i Örebro-området. Ryssen hade därvid berättat att en avlägsen släkting till honom tjänstgjort ombord på den sovjetiska ubåtsflottan i Östersjön. Han hade nu rapporterat saknad sedan övningar hade ägt rum i västra Östersjön. Han uppgav också att ryssen meddelat att man talade om flera ryska ubåtsmän hade skadats under denna verksamhet. Tidpunkten kunde överensstamma med händelserna i Hårsfjärden. Jag har satt und på att göra diskreta efterforskningar. ÖB föreslår även att SÄPO skall få information om detta om Must tycker detta är lämpligt.

4 januari 1983: Palmes statssekreterare Ulf Larsson har fått höra av Adelsohn att "det var allmänt känt att CFst Stefenson hade givit order torsdagen den 7 oktober, efter ubåtsutbrytningsförsöket, att ett 3 timmar långt eldförbud skulle råda. Larsson hade inte varit helt säker på sanningshalten i detta påstående.

11 februari 1983: "På em en föredragning för försvarsministern om den särskilda underrättelsetjänsten, SSI. Thunborg är intresserad av den här verksamheten, och mycket positiv till dess bedrivande och dess vikt. — Det är uppenbart att vi kommer att få en aktiv deltagare i den här verksamheten i försvarsministern".